

UČITELJSKI

T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII.

V Ljubljani 1. marca 1868.

List 5.

Kaj bi mi sercé ogrelo.

Zelím imeti si moči,
Storiti srečne vse ljudi;
In ko bi tako moč imel,
Porábiti bi koj jo tel.

In kar si želel kdo je kdaj,
Dobil stotero bi sedaj;
Le eden bi ne bil več ubog,
Vsak zgubil bréme bí nadlog.

Kar zemlja vsa ljudi imá,
Od pravega do zadnjega
Poljubil vse bi in objél,
Na sèrce stisnil je vesel.

V nebó doneč veseli vrisk
Ljudí, odrešenih vseh stisk,
Bi pesem bila to za-mé,
Ki bi ogrela mi sercé!

J. Cimperman.

Podpora.

Kje je kdo, ali kje je sploh kaka reč, da bi ne potrebovala podpore? Stvarnik je tako vravnal, da ena reč brez druge ne more shajati, in da ena reč druge potrebuje. Nježno drevesce mora imeti podporo, da lepo ravno raste, dokler se toliko ne vterdi, da more samo stati; pri žitu in travi se bilka na bilka naslanja in ustavlja nevihti; vse živali skerbé za svoje mlade, in jih branijo z nevarnostjo svojega lastnega življenja; starši skerbé za svoje ljube otročiče, da lepo rastejo in se na sercu in umu lepo žlahtnijo; ubogi ljudjé potrebujejo podpore bolj premožnih; stare podpirajo mladi; podložni pričakuje pomoči od svojih prednikov; predniki zahtevajo pomoči od svojih podložnih; še celó dežele in deržave potrebujejo pomoči ena od druge, da morejo shajati in lepo cveteti.

Če vse na svetu potrebuje podpore, koliko bolj je potrebuje učitelj, ki skerbí za prvi občni blagor človeški — za korenino prave omike vsem stanovom! Kdo pa naj podpira učitelja?

Učitelja naj podpirajo

1. starši, kateri mu zaupajo svoje otroke. Akoravno otroci v dobri šoli veliko lepega slišijo in si zlahtné in izobražujejo serce in glavo, pa jih imajo vendar starši naj več časa pri sebi, in ako se njih izreja ne vjema s šolsko, pokvarijo proti vse, kar šola vcepuje otrokom dobrega. Če domača hiša in šola otrok vzajemno ne izreja, je taka izreja napačna, in nikoli ne doseže svojega pravega namena. Ko se pri mladini pokažejo žalostni nasledki take izreje, očitajo to starši šoli, šola pa staršem; in kdo je tega naj več kriv? Gotovo ta, ki drugega ni podpiral.

Učitelja naj podpira

2. duhovni učeni ali učenik kerščanskega nauka v šoli. Katehet ima že kot duhoven veliko veljave in vpliva pri učencih, tedaj veljá tudi njegova beseda in njegov zgled veliko več, kakor učiteljevo prizadevanje. Če učenci kdaj zapazijo, da je duhovni učenik merzel do šole in do učitelja, podere pri otroški izreji to velik del tega, kar učitelj dolgo, dolgo časa s trudom zida. Duhovni učenik in šolski učitelj morata biti prava prijatelja. Kolikor je duhovni učenik od šolskega učitelja v tej in unej védi bolj izobražen, toliko večja je njegova dolžnost, da mu je pri vseh zadevah v šoli in zunaj šole, pravi svétnik in verli podpornik.

Učitelja naj podpira

3. duhovni prednik šole, t. j. g. fajmošter. Prednik šole mora imeti sam veselje do šole in po zgledu zveličarjevem priserčno ljubezen do ljubih otročičev. On kot duhovni oče ima veljavo in moč pri otrocih, pri starših, pri srenji, pri duhovski in svétni gosposki in sploh povsod, kjer je treba kaj govoriti in storiti o šolskih in učiteljskih zadevah. On mora tedaj učitelja na vseh teh straneh djansko podpirati, pa tudi kot šolski prednik pogosto hoditi v šolo gledat in pozvedovat, kako pridno hodijo učenci v šolo. Zraven tega pa naj duhovni oče učitelja tudi podpira v dušnih zadevah. On naj pomaga učitelju, da se čedalje bolj izobražuje, in naj ga v britkih dneh tolaži in varuje, da pri svojem težavnem delu ne onemaga.

Učitelja naj podpira

4. srenjsko predništvo, t. j. srenjski župan, srenjski odborniki, šolski oče in vsi, ki imajo pri srenji kaj vpliva. Ako so srenjski možjé zares pravi možjé, so tudi prijatelji šole in prijatelji učiteljevi, ker oni dobro vedó, da je šola prva in naj bolj potrebna naprava v srenji, in da le iz dobre šole prihajajo dobri srenjčani. Žalostno je, da so še tù pa tam srenjski možjé (in med njimi še celó taki, ki se štejejo med omikane), ki jim je šola nekaka prisiljena reč in učitelj nekak vsiljenec, ktereга plačujejo slabše od svojega čednika. Sedanji duh časa se nikakor ne vjema s takim ravnanjem. Nekteri svobodoteržci vpijejo: „Srenja naj vlada šolo!“ Gorjé bi bilo marsikteri šoli in marsikteremu učitelju, ako bi bila samo srenja njegova zapovednica.

Učitelja naj podpira

5. duhovna in svetna gosposka. Obe imate svojo pravico do šole, tedaj tudi obe svoje dolžnosti do nje. Kako spodbudljivo je učitelju pri sercu, ko pri svoji gosposki dobiva hitro pomoč in pravico, kedar je potrebuje in prosi!

Ako ima tedaj pridni učitelj na vseh teh omenjenih straneh dovolj in zdatne podpore, se gotovo šola lepo razvija in donaša takega sadú, kakoršnega pričakuje in zahteva od nje cerkev, domovina in država. Bog daj, da bi tako bilo! P.

N r a v n o s t .

Vse, kar je pri izreji, mora svoj nravni namen imeti, in napačna je misel tistih, ki pravijo, da more človek dospeti do pravega spoznanja svoje neumerjoče duše in do spoznanja svojega namena, čeravno se njegove dušne zmožnosti že v zgodnji mladosti ne vkvarjajo z ničemur drugim, nego le s poversnimi, zeló plitvimi nauki, ki nimajo nikakovega vpliva na moralično stran človeškega izobraženja. Svetni nauki, v kterih se malo, ali celó nič ne nehaja, kar bi merilo na moralično stran človeške izomike, nimajo, bi rekel, prav nobene koristi za občno človeško družčino. Kaj neki hasne vsa svetna zgodovina nježni mladini, ako le to vé in zna, kedaj je ta ali uni vladar svoje podložne vladoval; da je bil ta vladar lepe in krepke postave, a drugi zopet majhne in čverste, ako djanja

v zgodovini navedenih vladarjev ne cikajo na raznoterne strasti in kreposti naše mladine, in je ne zavračajo od krivega, brezbožnega djanja, napeljuje je k bogoljubnemu, pravičnemu življenju! Kaj hasne človeku jezikoslovje, lepopisje, matematika i razne druge véde in znanosti, ako pa človek pri vsem tem nima pravega spoznanja, o svojem pravem namenu! — Da bodo svetni nauki koristili enako posamesnemu človeku, kakor občni človeški družini, more se učitelj pri vsakem, bodisi pri katerem koli nauku, vedno ozirati na moralično stran človeške izomike; ne sme pozabiti njegove neumerjoče duše, ki je vdih božji, torej — naj večí zaklad, ki ga hrani trohljivo njegovo teló. Ne sme se tedaj gledati samo na to, da se mladina vkrepuje in vadi svoje telo v raznih spretnostih, ki je zahteva človeška družina, temveč gledati je treba tudi na to, da mladina zališa svojo dušo. Mladost mora biti plémenita, krepka in čversta, a to ne samo po telesu, temveč veliko bolj po svoji duši; ona mora imeti zlahtna, plemenita čutila. Človek, ki je vzrejen moralično in ki je vse svoje izobraženje od mladih nog zajemal iz npravnega vira, najde povsod pravo spoštovanje in neko vrednost, s katero se ne more nikdar ponašati hinavec. Čelo npravno izobraženega človeka kaže, da je npravno olikan; njegove oči izrazujejo dobroto in ljubezen do vsakega človeka, in vsa njegova vnanja obnaša kaže, da so njegova čutila vir naj lepših, Bogu in ljudem dopadljivih, krasnih misli, ki mu napajajo njegovo dušo, in vodijo vse njegovo življenje; a ravno nasprotno je to vse pri človeku, ki nima npravne olike. — Napredek v npravnem smislu bodi tedaj naša prva potreba, naša prva skerb in prva dolžnost. Prva potreba in prva dolžnost vsakega človeka pa je, da skerbí za svojo neumerjočo dušo, ktera se le takrat neoskrunjena ohrani, ako se človek privaja npravnosti. — Da bode naša mladina enkrat krepka in čversta, da bode narodu in deržavi na čast in slavo, zalivajmo jej tedaj skerbno nadepolne kalí duha in serca s podučevanjem, ki se vjema z npravnostjo in pravo kerščansko vzrejo.

Iv. Tomšić.

Stari in mladi Slovenec.

Vaditi.

S. Dostikrat sem že mislil, da ima glagol na-vaditi (cf. vedem — vesti, vodim — voditi) in ravno tako tudi samostavnik na-vada, vaja več v sebi, kakor sedanji Slovenec navadno z njim zaznamnja.

O. Vaditi pomeni accusare, incitare, supponere, reprehendere, vada calumnia, navaditi impellere, vaditi se contendere, svada contentio, in scr. vad loqui govoriti, s predlogom: vi disputare.

S. Torej piše Gutsman: Od hiše kapljive in žene svadljive, reši nas! Znano mi je tudi ovaditi koga, t. j. zatožiti, naznaniti; svaditi se (wörteln, zanken) t. j. spreti, skregati se. Pa saj ni naša svada isto kar nemški „Suada, Suade“ (Redefluss, angenehm fliessender Vortrag)? In Terstenjak méni, da je iz vad — vand staro imenovanje Vand — Vend — Vind (šumeč, govoreč, sloveč), tedaj slovensko.

Vašinü.

S. Koj sem se poprijel oblike vašin (e vestra regione oriundus) in našin (nostras), ker mi tako kratko pa krepko zaznamva vašega ali našega človeka. Glasi se boljše od našinec, vašinec. Dobro mi bode služila časi tudi našinstvo (res nostrae) in vašinstvo (res vestrae).

O. Hrovat pravi tudi na pr. govori naši t. j. po naše nam. mojega našišky (nostro more).

Veli.

O. Poslednji čas so jeli slovenski pisatelji večkrat rabiti obliko veli- ali vele- vsaj v sestavah, in prav bi bilo, da jo pisarijo še bolj pogostoma nekaj, ker je krajši mimo velik-o, nekaj ker se lepše glasi: velelep, vele-um, -glav, -ok, -ust, -glasen, -daren, -dušen itd.; velemož ali velimoža (optimum unus, insignis, dynasta).

S. Meni je posebno všeč Vaš velimi, -ma, -mê (velmi, velma, valde, sehr), glagol veličiti in veličati (extollere), — se (extolli), veličiv in veličav (superbus, arrogans, inanis gloriae cupidus), veličaj superbia, veličije, velično magnifice, veličnost, velikota, veličestvo itd. Zlasti pa sem spoznal, da ste

Vi djali véliki dan, velikodenni, velikodnevni, kakor pravim zdaj še veliki četrtek, veliki petek, velika sobota, velika nedelja, zakaj bi ne govoril ravno tako tudi veliki dan, kakor govorim vélika noč, svéti dan? Zakaj imenujejo Slovenci god vstajenja Gospodnjega ravno velika noč ali „velikonoč“, je bilo sim ter tje brati. Jaz hočem pa v prihodnje „pascha, dies paschalis“ zvati vsaj večkrat po Vaše: véliki dan.

Veselü.

O. Sej se ti bodo verstniki in tovarši smejali, če boš take besede pobiral po mojem hramu, ki jih imaš že od nekdaj tudi v svojem!

S. Res je, da se rad veselim in me mika veselje, ali vse premalo rabimo Vaše veselovati in veselovanje, veselno (veselno vino), veselost in veselnost, veselstvo. Mika me še posebej, ker se mi kaže v nji korenika besede vesna t. j. veseli čas ali spomlad.

O. Scr. vas amare, vasna bonus, vasanta ver (tempus amoenum), rad. vas, us splendere.

S. Morebiti se vjema z vesna vsaj časi moja vesnisa, prijetna, svetla vas, dolina, ki je pa časi berž ko ne namesti besnica t. j. huda, hudobna, zlobna. Tudi se mi bo vstreglo tu pa tam z glagolom vesnovati vernare, kakor mi je v navadi zimovati hibernare.

Vetühü.

S. Ta prilog ima Metelko v slovnici, in mislim, da je lat. vetus; vendar se mi čudno zdi, da je bil Vam tako navaden: vetühü, vetühati, — osti, — ota vetustas, vetüšiti antiquare, vetüšati antiquari, vetšan in vetšal vetus itd.

O. Scr. vatsas annus, gr. ἔτος, lat. vetus. Sveto pismo se stsl. kličé: Knigy vethago i novago zavêta na pr. vü gradê Ostrozê l. 1581.

S. Jarnik kaže razloček med vetih vetha, vetho sachalt in star lebens - alt, in izpeljuje iz tega celo večá, na večó iti, večvati, večovne bukvi itd., ter pravi, da je večá po Koroškem: alte Stift, Giebigkeit (neue Anlagen = novice).

Zdravo teló naj boljše blagó!

Vsakemn človeku je na tem svetu zdravje naj ljubše; in res, komu bi tudi ne bilo, ker zdravje nam daje moč, zadovoljnost in veselje! Zdrav človek je pač srečen. Koliko je bogatinov, ki bi radi dali polovico ali pa še celó vse premoženje, da bi le ozdraveli. Hudo je, ako boli noga, hudo je, ako te boli roka, še hujše, ako te bolijo zobjé; naj hujša bolezen pa so bolne oči. Kako hudo se godí slepcu, ki ne vidi belega dneva, ne lepega solnca, ne blede lune, ne svetle h zvezdic! Kako mora tedaj biti zdrav človek hvaležen Bogu za zdrave oči, za ta veliki dar božji!

Ker je tedaj okó tako imeniten ud telesa, se torej tudi mnogo piše o njem. Skušnja pa učí, da v kljub temu, ako vsak oči naj bolj ljubi, vendar le naj manj za nje skerbí, in, ako mu obolé, si jih lahko naj popred spridi. Koliko ljudi po deželi je že zgubilo ljubo luč svojega očesa ravno zaradi tega, ki so, kedar so jim oči obolele, berž tekli okoli vseh vračarjev, hitro znesli olja z vseh kotov skup in si oči mazali, mesto da bi bili šli h kakemu pametnemu zdravniku, ki je v tej reči gotovo bolj izurjen, nego stare babure.

Ako je človek bolan na družih delih telesa, gotovo jih ne bo z delom preobkladal, in jih bolj natezoval, kakor pa morejo prestati; temuč šel bode h kakemu pametnemu in modremu zdravniku in mu razodel svojo bolezen. Ako ti, na primer, kaka reč v želodcu ostane, se gotovo ne boš več tako do sitega najedal, kakor popred; izvolil si bodeš tudi raji lahkejšo reči in gledal, kako bi zopet kmali ozdravel. Ako te boli noga, bo se ti hoja sama ustavila; bolna roka ne more tako delati kakor zdrava itd. Vse drugače pa počenjaš z očmi; če so zdrave, morajo ti brez usmiljenja naj hujše reči preterpeti; ako ti obolé, se komaj zмениš za nje in vedno dalje delaš, dokler moreš. Noben prah se ti ne zdí prehud, nobeno vreme preslabo, da bi te zaderževati moglo od vsakdanjih veselíc. K večemu, ako pokladaš kako bezgovo gobico, ali pa kako mokro cunjico na nje, kakor da bi jih s tem moral k zdravju, naj si bo že lek pravi ali ne, to ti je vse eno.

Tedaj, ljubi „Tovarš“, mi gotovo ne boš zameril, ako ti pošljem kake dobre svete o tej reči. Kdo bo tajil, da mu ni

med vsemi peterimi počutki vid naj ljubši in naj drajši? Gotovo ga ne dobiš pod solncem pametnega, ki bi ti dal okó za cel svet in vse bogastvo. Vsakemu pa morebiti ni znano, da je okó že od mladih nog do sive starosti vedno podverženo bolezni, ktere ga slabé in včasi še celó popolnoma pokvarijo in oslepé. Drugi telesni udje so že dostikrat pri rojstvu pokaženi, in hvala Bogu, da se pri očéh le malo kedaj kaj takega primeri. Ljudjé terdijo, da, ako je okó že o mladosti svojo ljubo luč zgubilo, da je bilo že slepo rojeno; ali to ni bilo tako, temuč vzrok temu so bile od začetka le majhne bolezni, kterih si nezmožno dete samo ni moglo ozdraviti; redniki in roditelji pa se še za nje zmenili niso, ali pa jih ne zapazili. Ali ne samo o zgodnji mladosti, temuč tudi po dokončani rasti se ta nepreocenljivi dar božji pokvari, bodi si po neprevidnosti, ali po nesreči, ali pa, ker človek včasi dobro ne pozná reči, ktere so očesu škodljive. Torej skoraj neverjetno pa vendar resnično je, kako je to, da imajo mnogokrat nektere bolezni v očéh nekako termoglavnost. Bolnik take bolezni z začetka še ne zapazi ne, ter živi po svoji vsakdanji navadi, kakor popred.

Zali Bog, da so še dandanašnji taki zdravniki na svetu, kterim so očesne bolezni malo mar; toda Bog ne daj, da bi tukaj obiral vse zdravnike, kteri so takim boleznim kos; vsa čast in hvala jim bodi! Nekteri zdravnik pa misli, da je vse opravljeno, ako bolno okó s kako pobarvano vodo omije ali s kakim mazilom pomaže. Zdravju ni nič bolj nevarnega, kakor taki zdravniki, ki ne poznajo dobro zdravil, in zapišejo take, po kterih je bolezen vedno hujša, mesto boljša.

Ako pa je imel bolnik umnega zdravnika, ki mu je zapisal prava zdravila, ali on jih je zanemarjal, potem naj sam sebi za uho založi, ako mu je hujši, in ako sčasoma hira.

Tako, na primer, ima kak tak bolne oči, ki ima veliko opravila z branjem, s pisanjem ali z učenjem, kjer oči posebno veliko terpé, in zdravnik mu svetuje, da naj se bolj varuje, in on vendar temu vkljub dalje riže in riže; potem je sam kriv, ako se mu vedno očesna luč zgublja in zmanjšuje.

Take in enake reči se vidijo dan na dan, in ni se treba čuditi, ako oči obolé, če si sicer kaj bolan, kajti oči in drugi organizem so s seboj tako v tesni zvezi, kakor udje verige. Oči lahko vsaka majčkina stvarica pokončá, zató, ker so iz tako drobnih in majhnih materij sestavljene.

Te in enake skušnje dajejo očesni dietetiki mnogo obširnosti, kajti ona ima nalogo ne samo splošne škodljivosti, kakor sò, postavim, prah, preojster zrak, branje, pisanje itd., temveč je tudi njena naloga, da odpravlja in zboljšša, kolikor je mogoče, bolezni, ktere se vsled združenja oči z drugimi organi zgodijo. Marsikdo bi ne verjel, da zarad družih bolnih udov tudi oči dostikrat obolé; tako n. pr. piše dr. Eulenburg: „Videl sem čversto in lepo rudečo deklino, ki se je na glavi hudo potolkla, in od tega je začela v dvoje gledati“ (Schielen, Doppelsehen), in Anglež Wardop pripoveduje, da je neka deklica biser požerla in zarad tega popolnoma oslepela, potem pa, ko je biser zopet iz sebe spravila, je zopet vid zadobila.

Vsakemu je znano, da mu je takrat temno pred očmi in mu vse mergoli, kedar mu je slabo. Torej se iz tega lahko po pravici sklene, da želodec in prekuhovanje njegovo grozno veliko očém škodujeta, to je takrat, kedar kaj nezdravega povzijemo. Ako kaj nevšečnega in ostudnega gledamo, se nam dostikrat gnjusi; to pride tudi od tod, ker so oči v tako tanki zvezi z vsem organizmom. — Razširjena punčica je dostikrat znamenje, da so v čevih gliste in drugi červi, in to je vzrok, da se bolnikom dostikrat vzdiguje, ko jih ozdravljajo.

Jaka Přemisl.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

§. 7.

Zrak po gorah.

O. Gorá v nepretergani versti ali posamesnih, ali v panogah imamo na Kranjski zemlji veliko. Gore zemljo lepšajo in ljudém koristijo. Pustina je dolgočasna, prijetniša pa in človeka bolj razveseljuje dežela, kjer niso le polja, gojzdi in travniki, ampak se tudi versté male ravnine, griči, nižave in gore, iz kterih izvirajo šumeči potoki in dereče reke. Tudi zemlja tam marsikaj rodi; v goratih deželah so gojzdi in kamenje; nahaja se tam ruda in oglje, s kterim se topi. Prebivalci po gorah vživajo tudi čistejši zrak, in so tudi terdneji in močnejši.

J. Po gorah tedaj bolj veter vleče, kakor po dolinah, tedaj je čistejši zrak.

O. Veter tudi vleče po ravninah, dostikrat po mahu in pustinah, kakor po gorah. Marveč tukaj mislimo lastnosti gorskega zraka, tudi kedar ni vetra. Zraka ne vidimo, čutimo ga pa, kedar se zamajè. Zrak se razprostira po vsi zemlji; tišči v vse špranje in luknjice, tudi, če jih ne vidimo. Zrak je tedaj tekoč in raztegljiv. Če se kupica v vodo povezne, voda mehurčke poganja. Iz tega se spozná, da je zrak ložeji od vode. Zgornji zrak tišči na spodnji, tedaj je ta gostejši kakor uni; od tega pa pride, da se ložeje diha, če so hribi srednje visokosti. Po visokih gorah je pa zrak pretanek in človeka sili, da prehitro in preneglo sope. Tanek zrak tudi manj nosi, kakor gost; tedaj se tudi tiči vzdigujejo le do neke daljave. Ravno tako je tudi z dimom; kedar visoko pride, se pa razide. Iz vode in vlažne zemlje se vzdigujejo soparji v kviško; spreminjajo se v megle, ktere se sprehajajo po gorah. Vzdigujejo se, in se v višjem zraku razdelé, da jih kar ni viditi, ali pa se v oblakih nad nami vidijo; to je pa gotovo znamenje, da so ložeji, kakor zrak, ki je pod njimi. Kedar se pa zgosté, pa pridejo zopet na zemljo v deževnih kapljicah.

J. Kako je pa to, da je po gorah merzleje, in da tam sneg dalje leži, kakor po dolinah in na ravnem?

O. Solnce gorenji zrak po gorah manj more razgreti, kakor doljeni in spodnje okoje pri gorah. Zato se pa sneg tam kasneje raztaja, kakor v ravnini, in po naj višjih gorah je več sneg in led. V naših gorah imajo verhi, herbti in nižave med njimi, če so višjeji nad 8000 čevljev, več sneg in led. Ta visočina se imenuje snežna mera. Da tam štirinožne živali živeti ne morejo, se lahko razume, k večjemu le divja koza, kozorog in mermljača; tudi rastline tam ne rastejo.

§. 8.

Podnebje in rastlinstvo po gorah.

J. Ali so po gorah zmirom merzli dnevi, ali je tam gori kedaj gorko?

O. Tudi po gorah so gorki dnevi, kakor pri nas v dolini; vendar, če soštejemo merzle in gorke dneve pri nas in na gorah, najdemo, da je pri nas več gorkih dni, kakor tam; to se reče: obnebje ali zračeje je tam merzleje. Ta beseda tedaj pové

navadno vreme v kakem kraju. Po toplih in merzlih krajih imajo gorke in merzle dneve, pa tam je več toplih dni, kakor tukaj, in vreme je rastlinam vgodnejše.

J. Pa vendar tudi po gorah žito raste, kakor pri nas.

O. Tukaj pa je treba razločiti. Po goratih deželah je obnebje v globinah drugače, kakor po senčnatih okrajih. V Čemšeniku, postavam, je veliko višjeje, kakor na Šmarni gori, pa vendar tam gori še marelice rastejo, ker imajo tamkej celi dan solnce. Na Vranskem je vse drugačno, kakor v gornji savinski dolini, ker uni kraj je bolj proti solncu, ta pa je bolj v senci. Spod visokih planin, ktere pokriva večni led, rastejo naj lepši kostanji in orehi; še celó terta rodi. Višjeje so hrastovi in bukovi gojzdi in lepi pašniki. Višjeje raste smreka in jelka. Tudi to počasijenja, in drevje, kolikor ga je še, vse je pritlikasto. Nekoliko višjeje drevje več ne raste, vendar se nahajajo razni mahovi, in planinske cvetice rastejo tik večnega snega.

(Dalje prih.)

Spodbudna pisma.

„Kteri so jih veliko v čednosti
podučili, se bojo svetili kakor
zvezde na nebu vse večne čase.“

Dan. 12.

IV. Pismo.

Preljubi moj!

Danes se hočeva nekoliko pomeniti o prelepem, toda teškem učiteljskem stanu. Preljubi! Po božji neskončni dobroti in previdnosti sva tudi mi dva v učiteljski stan poklicana. — Sam Bog je prva človeka podučeval. Potem je Bog podučeval človeštvo po očakih in prerokih. Nazadnje pa je poslal še celó svojega Sina na svet, da bi ljudi podučeval. Ta je zopet svoje učence in aposteljne po vsem svetu poslal ljudi učiti. Glej, kako imeniten je učiteljski stan! Tudi nam učiteljem je naloga, da podučujemo. Večno gorjé mu, kdor to naloženo nalogo leno opravlja! — Učiteljski stan je pa tudi težaven in siten; to si že morda večkrat slišal. Latinski pregovor pravi: „Quem dii odere, paedagogum fecere“, t. j.: „Kogar so bogovi čertili, so ga za učitelja naredili“. Pa ljubi moj! Latinci so bili pagani, in niso imeli zaumenkov o pravi ljubezni do bližnjega. — Res je, da tudi sedanji svet kaj pičlo plačuje učiteljev trud, a večje

je plačilo, ki nam ga obeta za to kerščanska vera. — Vedi pa, ljubi moj, da ima vsak stan svoje križe in nadloge; tako je naredil neskončno usmiljeni Bog, toda le k našemu pridu. So pa tudi nekteri, ki jih njihovi stan bolj žuli in tlačí, kakor druge. Kdor ni voljen in poterpežljiv pri svojih opravilih, čuti veliko več grenkosti in težav v svojem stanu. Kdor si učiteljski stan izvoli le zarad zložnega življenja, ali iz kakega drugega vzroka, ta se močno moti, in tak tudi ne more biti nikoli zadovoljen, kajti v učiteljskem stanu ima vse kaj drugega, kakor to, kar si je domišljeval. Gorjé takemu nesrečnežu! Ljubi moj! svetoval bi ti, da bereš jako podučljiva pisma, kakor sta si jih v četrtem „Tovarševem“ tečaji dva slovenska učitelja, Svetoslav in Tugoslav, dopisovala. — V imenovanih pismih Svetoslav prav lepo podučuje in tolaži Tugoslava, ki je vedno žaloval. Tako dolgo ga je podučeval, da nazadnje že poredni Tugoslav ni hotel več Svetoslavu odpisati, kar je potem Svetoslav tudi „Tovaršu“ potožil, rekši: da mu Tugoslav noče nič več odpisati, češ: „Ti in tvoji svéti pojdité rakom žvižgat! Tvoje lepe besede mi ne zašijejo sterganih žepov in ne zboljšajo mojega ubogega stana“. No, to je pa malo preveč bilo od porednega Tugoslava! Zato je pa vedno tugoval, ker ni hotel dobrih svetov svojega prijatelja poslušati, in se jih ni hotel in vedel v prid obrniti. Pregovor naš pravi: „Komur ni svetovati, mu tudi ni pomagati“. — Ti pa, predragi moj! ne posnemaj Tugoslava, temuč, ako kako dobro zerno najdeš v mojih pismih, ravnaj se po njem, in dobro si ga zapomni. Ako tako storiš, ti ne bode žal. Bodi moj prijatelj, kakor sem tudi jaz vedno

tvoj odkritoserčni

Ivan Zarnik.

Šolsko blagó.

Iz slovnice. *) Glagol. Kaj dela kôsec? Kaj dela perica? Kaj je z drevesom?

Kôsec kosí. Perica pére. Drevo cveté.

Kaj se je zgodilo s travo? Kaj se je zgodilo s perilom? Kaj je z drevesom?

Trava je pokošéna. Perilo je oprano. Drevo je razcvéteno.

*) Slovnica za ljudske šole bode kmali gotova.

Kaj dopovedujejo besede »kosí«, »père«, »cvetè«? kaj povedó besede »pokošena«, »oprano«, »razcvetèno«?

Te besede dopovedujejo, kaj osebe ali reči delajo, ali kaj se ž njimi godí.

Beseda, ki dopoveduje, kaj oseba ali stvar dela ali terpi, ali v katerem stanu je, se imenuje glagol.

Koga sin ljubi? Kaj greje zemljo?

Sin ljubi očeta. Solnce greje zemljo.

Od koga in na koga prehaja glagol »ljubi«? Od kaj in na kaj se prehaja glagol »greje«?

Glagol »ljubi« se prehaja od sina na očeta, glagol »greje« pa se prehaja od solnca na zemljo.

Glagol, kateri kaže tako djanje, ki se prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je prehajavni glagol; tisti pa, ki kaže tako djanje, ki se ne prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je neprehajavni glagol, n. pr.: Deček skače. Solnce sije. Dete spi.

Kaj se godí o hudi uri?

Bliska se, germí in treska.

Kdo to dela?

To dela neka tretja oseba, ki ni imenovana.

Glagoli, ki se rabijo samo v tretji edinji osebi, so brezosebni glagoli.

Književstvo.

Nova knjiga, učiteljem prav primerna, je prišla na svetlo.

„Danica“ o tem delu takole piše:

„Izverstno in močno obširno delo o odgoji ali izreji je spisal slavnoznani francoski škof Dupanloup, ki je pred kratkim na svetlo prišlo tudi v nemški prestavi z naslovom: „*Die Erziehung, 3 Bände, von Bischof Dupanloup, Mainz, Kirchheim.*“ Pisatelj, ki slovi po svoji učenosti med francoskimi škofi, in se je poprej sam veliko pečal z izrejo, je gotovo spreten, tako tehtno in obširno reč v keršanskem duhu obravnavati zoper toliko nasprotnikov, ki hočejo izreje in omike brez Kristusa na paganski podlagi. Zato je to izverstno delo, pisano v prav gorki besedi, je na Francoskem v kratkem sedem natisov doživelo, in se prestavlja v različne jezike, ter razširja hitro po daljnem svetu. Enoglasno stavi kritika to delo med naj izverstniše sedanjega časa; celó amerikanski časniki (*Wahrheitsfreund, Cincinnati*) priznavajo, da je slavno delo slavnega pisalca celó pričakovanje prekosilo, ter pravi, da narodi sveta so ozdravljivi, sredstvo v to je prava izreja mladega zaroda;

ta zamore vse popraviti, vse rešiti. Te bukve vtegnejo veliko blagra obroditi, ako ti, kterim je izreja izročena, starši, učitelji, duhovni in gosposka ravnajo, po osnovah in vodilih te knjige. Naj veljajo te besede tudi pri nas, ter naj nas njena obširnost in cena nikar ne straši, temuč le zagotavlja tehtnost tvarine in izverstnost slavnega pisatelja!⁶ *Iv. Zarnik.*

Dopisi in novice.

Iz Celovca. Razpis družbinih daril in vabilo za tekoče leto. — V povzdigo domače književnosti in v omiko slovenskega naroda razpisuje s tem družba sv. Mohora za prihodnje leto sledeča darila:

a) sto in petdeset goldinarjev za najboljšo povest v obsegu blizo petih tiskanih pol, ktere naj se vzame tvarina, če je mogoče, iz domače zgodovine ali vsaj naslanja na njo; celo djanje naj se tako razplete, da bode delo mikavno za mladež in slovensko ljudstvo sploh. Ako ne pride darila vredne izvirne povesti, podeli se sto goldinarjev najboljšemu prevodu kake zanimive npravno-podučne povesti v tem istem obsegu.

b) sto in dvajset goldinarjev za najboljše gospodarsko delo n. pr. o živinoreji, ratarstvu, bučelarstvu, domačem gospodinjstvu ali pa kakem drugem važnišem gospodarskem predelu (razun sadjereje) — v obsegu blizo petih tiskanih pol.

c) sto goldinarjev za štiri krajše izvirne npravno-podučne pripovesti, vsakej po 25 goldinarjev v obsegu blizo $\frac{2}{3}$ ali ene tiskane pole; in

d) sto goldinarjev za štiri krajše podučne spise raznega zapopadka, vsakemu po 25 gold. v obsegu blizo $\frac{2}{3}$ ali ene tiskane pole.

Vsi spisi naj bodo prav lahko umevni in zanimivi, da bodo mladino in sploh priprosto ljudstvo slovensko pošteno razveseljevali ter jim um in serce požlahtnovali. Vsi rokopisi naj se pošljejo družbi vsaj do 1. decembra l. 1868. brez podpisanega imena, katero naj se v zapečatenem listu priloži; rokopis, ki družbi pozneje dojde, ne bo se mogel sprejeti. Prisojena darila se izplačajo na Vodnikov dan (2. febr.) 1869. leta.

Pri tej priložnosti ponavlja družbin odbor svoje vabilo vsem čast. gg. dekanijskim in farnim predstojnikom, pa tudi vsem drugim rodoljubom, ki jim je v resnici mar za pravo kersčansko omiko našega naroda, da pridobodo družbi sv. Mohora, ki tiska svoje letošnje bukve v 11000—12000 iztisih, po vseh slovenskih straneh prav veliko družnikov, da jih more konec mesca junija s toliko večim številom raznih podučnih knjig razveseliti. Da se more pri premnogih opravilih o pravem času vse v red spraviti in občni imenik tudi v tiskarnici doveršiti, zato je čas pristopa za l. 1868. do 31. marca t. l. Ponižno

torej prosimo, da nam dojdejo oglasila vsaj do ustanovljenega obroka (časa) t. j. 31. marca t. l.

V Celovcu 1. februarja 1868.

Odbor družbe sv. Mohora.

Iz slovenograške okolice. — *R.* — Učiteljsko društvo v Dravberci (Unter-Drauburg) je imelo dne 6. svečana svoj prvi glavni zbor. Po kratkem pa jedernatem ogovoru v. č. g. prošta Kogelnika se je volil odbor. Za pervosednika je izvoljen v. č. g. Matija Kogelnik, prošt v Dravberci, za podpredsednika g. Franc Hafner, učitelj v Starem gradu, za odbornika gg. Viktor Puhar, župnik v Libeličah, in Franc Zahn, učitelj, za tajnika g. Jakob Lopan, učitelj v St. Janžu, in za denarničarja in knjižničarja, g. Jože Črnut, učitelj v Dravbercih. Društvo šteje sedaj 25 udov, ter ima 9 pedagogičnih časopisov. Nadjamo se, da se jih bo pridružilo še več, kedar spoznajo, koliko se premore z združeno močjo. — Dalje se je obdelovalo pri omenjenem glavnem zboru sledeče vprašanje: „Koliko realne tvarine in kako naj se spretno vpleta v poduk?“ — G. Hafner je povdarjal, da se po šolah na kmetih le premalo gleda na poduk v kmetijstvu, ter je terdil, da so berila o tej zadevi zeló pomankljiva. Učitelj ima tedaj dolžnost, da dostavlja, kar primanjkuje. Potem pravi, da pri vsaki šoli naj bi bil dostojno velik vert, kjer bi se učili dečki sadjoreje, dekleta pa umetne sočivjareje itd. Kdor pa hoče dati, mora sam imeti. Učitelju je tedaj treba marljivega napredovanja v tem predmetu. Ker ima pa ravno naše društvo važen namen, da pelje učitelje do toliko zaželjene omike v vsakem obziru, predlaga g. Hafner, da naj se kupi nekaj obširnih knjig o kmetijstvu. Predlog je bil radostno sprejet.

Na zprašanje: „Kaj zahtevajo sedanji časi od ljudske šole, in kaj tirjajo šole od sedanjosti?“, je g. Črnut jako dobro odgovarjal. „Vse sedanje tako imenovano liberalno časnikarstvo“, je rekel, „vpije po ločitvi šole od čerkve, češ, da je cerkev kriva, da šola v vsem ne zadostuje sedanjosti“. Učiteljske pripravnišnice se morajo po duhu časa prestrojiti. Zmirom več se tirja od učitelja, tako da so čiste znanosti in vednosti, katerih si nabere v pripravnišnici, kakor kapljica proti morju. Vendar ga navdaja sladka nada, da bodo učitelji skoraj zadostovali sedanji tirjavi, kajti naj več vsi posamesno ali v društvih se trudijo kakor nobeden drugi stan, da bi se dalje izobraževali. Šola pa tirja od sedanjosti, da se ločijo vsa postranska opravila od učiteljstva; ta posel naj se postavi duševno in materijalno na tako stališče, da se učitelju ne bo treba vedno s skerbjo boriti, s čem se bo preživel v siromaštvu; v uboštvu hira duh in teló. „Ne dajte šol,“ je g. Črnut navdušeno klical, „v roke nevednim županom, ki njenega vpljiva za blagor človeštva ne poznajo; ako želimo šoli razvoj, dajmo ji samostalnost“.

Na to je odgovarjal na vprašanje: „Kaj naj šola stori, da strastnemu hrepenenju po razveselovanju pri otrocih v okom pride“, g. učitelj Lopan. Pravil je, da šola v tej zadevi le malo premore, posebno, če ji starši ne pomagajo. Naj spretnejše sredstvo se mu zdi, da

se otroci vadijo nikdar ne biti brez dela; delo naj bo njih razveselovanje, se vé da taka dela, ki so njih duševnim in telesnim zmožnostim primerna. V šolah na kmetih mu kaže kmetijstvo naj več priložnosti k temu. Sadjereje, bučelarstva, sviloreje — dekleta umetne sočivjereje — naj bi se praktično učili; namesto igrač naj bi delali majhino kmetijsko orodje i. t. d. „O pomenbi narodnih pesem pri podučevanju je bral podučitelj g. Šaligo svoj izversten spis. Pervi glavni zbor ima biti v Slovenogradcu 9. septembra; vendar ima odbor pravico ga prej sklicati, kar sami želimo. Bog daj mlademu društvu spešen razvitek.*)

Iz Ribnice. Prijazna opomba g. dopisniku iz Velikovca na Koroškem. „Novice“ so 29. januarja t. l. prinesle zares žalostno, milovanja vredno dogodbo 60 let starega učitelja. Globoko v serce mora presuniti ta novica vsakega sočutnega človeka, še bolj pa slehernega učitelja. Ako nam noben človek ne more drugače pomagati k boljšemu stanju, naj nam saj še zadnje iskrice zasluženege spoštovanja pri prostem ljudstvu ne zaduší. Kako bo tudi učitelja britka misel, da bo moral na stare dni svojo doslužnino kot čednik po hišah ali celó v zaporih iskati, veselega peljala med ukazeljno mladino v šolo! — Naj bi se torej take v serce segajoče dogodbe zanaprej saj po slovenskih časnikih ne razglaševale! *Učitelji v Ribnici.*

Iz vipavske doline. Z velikim veseljem smo ravno kar izvedili, da je pravica vender le zmogla: ministerstvo nauka in bogočastja je po dogovoru s c. k. deželnim predsedništvom in knezoškofijskim ordinarijatom našim prečastitega našega dekana gosp. Jurja Grabrijan-a zopet postavilo za okrajnega nadzornika ljudskih šol. *(„Nov.“)*

Iz teržaške okolice. Iz šolskega odbora sta izvoljena g. g. De Rin in Nabergoj za šole v Verdeli in Rojani. Učitelji in učenci se tega veselé, ker pogovarjali se bodo z njima v svojem domačem jeziku. *(„Prim.“)*

Iz Ljubljane. Gimnazija in realka ste prvo polovico šolskega leta sklenile pred pustnimi dnevi; druge deške in dekliske šole pa ga bodo ta in drugi teden do 11. t. m.

— Dunajski učitelji so ministerstvu predlagali, da bi se dosejanja navadna šolska darila odpravila.

Razpis učiteljske službe.

Po ukazu slavne deželne vlade 27. jan. t. l. s št. 9656 se v Šentvidu nad Ljubljano razpisuje nova učiteljeva in orglarjeva služba s 315 gold. letnih dohodkov. Prošnje za njo se ravnaajo do preč. knezošk. stolnega korarstva (Domkapitel), in se oddajajo pri preč. konzistoriju v Ljubljani do 10. t. m.

*) Tudi „Tovars“ voši temu društvu naj večo srečo, — in želí, da bi se po zgledu dravberskih učiteljev še več enakih društev osnovalo med slovenskimi učitelji. (Slišimo, da se je tudi na Koroškem osnovalo učiteljsko društvo.) Pomagajmo si sami, in Bog nam bo pomagal! *Vredn.*